

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE KELİME TAHLİLLERİ

ERSOY, Feyzi (2016). *Türkiye Türkçesinde Kelime Tahlilleri*, Ankara: Gazi Kitabevi, 364 s., ISBN 978-605-344-457-2

Kubilay FENER*

Dil Araştırmaları, Bahar 2020/26: 248-251

Prof. Dr. Feyzi Ersoy, Türkiye’de az çalışılmış bir alan olan Çuvaş Türkçesi ve Moğolca üzerine yaptığı çalışmalarla tanınan ve bu dilleri anavatanında öğrenen Türkoloji biliminin değerli araştırmacılarından biridir. Ancak araştırmacı, bu çalışmasında asıl uzmanlık alanının dışında farklı bir konu üzerinde çalışmıştır. Bilindiği üzere, Türkiye Türkçesinin grameri üzerine hem ülkemizde hem yurt dışında pek çok kitap yazılmış ve yazılmaya da devam etmektedir. Bu gramer çalışmalarında, Türkçenin ekleri, kökleri, eklerin özellikleri, fonksiyonları ayrıntılı ve detaylı bir şekilde ortaya koyulmuşsa da kelime tahlilleri söz konusu olduğunda aynı ayrıntı ve detaydan bahsetmek mümkün değildir. Yapılan çalışmalarda kelime tahlillerine ya hiç yer verilmediği ya da ele alınan konuların kapsamı gereği az sayıda örnek verildiği görülmüştür. Ülkemizde işlevsel nitelikli dilbilgisel çalışmaların yerine biçimsel nitelikli dilbilgisel çalışmalar sayıca daha üstün ve ağır bastığı halde, morfoloji ya da gramer çalışmalarında kelime tahlillerine neredeyse hiç yer verilmemesi dolayısıyla bu alana yönelik derinlemesine bir çalışmanın yapılmasının alanda önemli bir eksiği gidereceği düşünülmüştür. Kelime tahlilleri üzerine müstakil çalışmaların yok denilecek kadar az olması nedeniyle bu çalışma ele alınmış ve alandaki bu boşluğun doldurulması amaçlanmıştır.

Bilindiği üzere, “kelimeler” gramerdeki tanımıyla manalı ya da vazifeli ve tek başına kullanılabilen ses veya sesler topluluğudur. Ancak bu tanımın yanında kelimeler, sistemli bir şekilde yan yana dizilerek cümleleri oluşturan, meramımızı anlatmamızı sağlayan dilin yapı taşlarıdır. Kelimelerin tanımı ve işlevleri de yalnızca bu cümlelerle sınırlı kalmaz. Çünkü kelimeler, bir dilin söz varlığını, ifade zenginliğini, geçirdiği tarihsel gelişmeleri, etkilediği ve etkilendiği kültürleri, aynı zamanda o dilin kökenlerini göstermesi açısından tarih ile günümüz arasında köprü görevi gören dil birlikleridir. İşte, elinizdeki bu kitap dilin yapı taşları olan kelimelerin morfolojik tahliline yoğunlaşmış ve alanın bu konudaki en hacimli çalışmasını oluşturmaktadır.

Türkçe sondan eklemeli bir dildir. Ekleme, Türkçenin kelime yapımında en sık başvurulan yollardan birisidir. Bu yüzden, Türkçe köklerin sayısı fazla olmasa da eklerin sayısı oldukça fazladır. Eklerin sayısının fazla olması özellikle dilbilgisi öğreniminde öğrenciler için ve yabancıların Türkçe öğreniminde zorlu bir bölümü teşkil etmektedir. Tam bu noktada Ersoy’un “Türkiye Türkçesinde Kelime Tahlilleri” adlı çalışması önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Türkçede yukarıda da belirtildiği üzere eklerin fazla olması sebebiyle dilbilgisinin morfoloji kısmında öğrenciler zorlanmaktadır.

* Araş. Gör. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bilecik / TÜRKİYE. E-posta: kubilay.fener53@gmail.com ORCID NO: 0000-0002-3291-4216 Gönderim Tarihi: 16.01.2020/Kabul Tarihi: 22.03.20

Uygulama olmadan teorik bilgilerle bilginin kalıcı olması düşünülemez. Çalışma bu noktada, öğrenilmiş bilgileri pratik uygulamada göstererek bilgilerin kalıcı olmasını sağlayan bir uygulama kitabı niteliğindedir. Buna ilave olarak çalışma, dilbilgisinin morfoloji alanında problem yaşayan, eklerin işlevini, fonksiyonunu kavrayamayan ya da karıştıran öğrencilere kaynaklık edecek niteliktedir. Bununla birlikte cümlelerin Türk edebiyatının en güzide ve en bilinen edebi eserlerden seçilmesi ve tahlil edilecek kelimenin de bu cümleden alınması, okurun kelimeyi, kelimenin işlevini bağlamda görmesine ve daha iyi kavramasına yardımcı olmaktadır. Bu durum, aynı zamanda da söz dizimi için de son derece güzel cümlelerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Tahlil edilen kelimeler, cümle içinde verildiğinde kelimenin metin bağlamında kazandığı anlam ve eklerin fonksiyonu daha kolay anlaşılacaktır.

Eser, yedi ana bölümden oluşmaktadır. Çalışma, söz dizimi alanında önemli bir isim olan Prof. Dr. Leylâ Karahan'ın yazdığı bir söz başı metniyle başlamaktadır. Kitabın *Giriş* bölümü, morfolojiye ilişkin temel kavramların verilmesiyle başlamaktadır. Şekil bilgisinin tanımı yapılmış ardından tüm gramer kitaplarında bulabileceğimiz kökler, ekler ve yardımcı seslerin özelliklerinden kısaca bahsedilmiştir. İkinci bölüm olan *Türkçede Ekler* kısmında yazar, Türkçenin yapım ve çekim eklerini, eklerin fonksiyonu üzerinde durmadan, çekim kurallarını tablolar şeklinde çekim örnekleriyle birlikte vermiştir.

Üçüncü bölüm kitabın teorik açıdan en önemli kısmıdır. Burada, “Kelime Tahlili Nedir, Nasıl Yapılır”, kelime tahlilinin tanımı yapılmış, kelime tahlilleri yaparken uygulanan yöntemlerden bahsedilmiş ardından kelime tahlillerinde hataya düşmemek amacıyla dikkat edilmesi gereken hususlar üzerinde durulmuştur. Örneğin, Bir kelimede iki hâl eki bulunmaz maddesi verildikten sonra zihinde kalıcı olması için aşağıda verilen tabloda hem yanlış hem doğru tahlil örneklerle gösterilmiştir.

yol	u	m	da
<i>isim</i>	<i>belirtme hâli eki</i> (YANLIŞ!)	<i>t.l.ş iyelik eki</i>	<i>bulunma hâli eki</i>

yol	u	m	da	ki	ler	den
<i>isim</i>	<i>ys</i>	<i>t.l.ş iyelik eki</i>	<i>bulunma hâli eki</i>	<i>aitlik eki</i>	<i>çokluk eki</i>	<i>uzaklaşma hâli eki</i>

Çalışmanın esas bölümünü oluşturan kısım ise dördüncü bölüm olan “Kelime Tahlilleri” bölümüdür. Araştırmacı burada tam 1250 kelimenin tahliline yer vermiştir. Tahlil edilen kelimeler, gelişi güzel cümlelerden seçilmek yerine Türk dilinin klasikleşmiş ve geniş çevrelere kabul gören roman ve hikâyelerinden seçilmiştir. Aynı zamanda çalışmada, aynı kelimelerin tahlil edilmemesine dikkat edilmiştir. Yine bu bölümde, açıklama gerektiren bazı kelime kökleri dipnot yardımıyla daha anlaşılır hale getirilmiştir. Kitabın beşinci bölümü olan “Alıştırılmalar” kısmında araştırmacı, tahlili biraz kafa karıştırıcı örnekler vererek okurdan bu kelimeleri tahlil etmesini istemiştir.

Altıncı bölüm “Kaynakça”, yedinci bölüm ise “İndeks” kısmıdır. Çalışmada tahlili yapılan kelimelerin bir indeksi verilmiş ve akla takılan, kişinin zihninde çözümünü tam olarak bulamadığı bir yapıyı kolayca bulması amaçlanmıştır.

Çalışmanın her anlamda alanda önemli boşluk dolduracağı, morfolojiyi öğrenebilme aşamasında sıkıntı çeken Türkoloji öğrencileriyle Türkçeyi öğrenmeye çalışan öğrencilere önemli katkılar ve faydalar sağlayacağı muhakkaktır. Çalışmanın müstakil olarak kelime tahlillerine ayrılması çalışmayı önemli kılmakta ve ona bu anlamda bir ilk olma özelliği sağlamaktadır.

Edebiyatımızın önemli kalemlerinden Cemil Meriç, kelimeyi “Kelime, gönülden gönüle köprü, asırdan asıra merdiven . Kelime kendimi seyrettiğim dere. Kelime sonsuz. Kelime adem.” Şeklinde tanımlamıştır. Kelimeler bir dilin yapı taşları, olmazsa olmaz öğeleridir. Dili anlamak için öncelikle kelimelerin anlaşılması gerekmektedir. Sayın Hocamıza, Türkoloji bilimine değerli bir eser kazandırdığı, alanda önemli bir boşluğu doldurduğu ve kelimelerin yapısını, oluşumunu daha iyi kavratılabilmek amacıyla ele aldığı bu çalışma için teşekkür eder, çalışmalarının devamını dileriz.